

Η ζωγραφική των εντυπώσεων
στο έργο του Αλ.
Παπαδιαμάντη

Τι σημαίνει για μας «Αλέξανδρος Παπαδιαμάντης;»

Ο λόγος για τον άνθρωπο

Η φύση «καθορίζει εν πολλοίς τα δρώμενα και αυτά επενεργούν στο ήθος της φύσης»

Γιατί η φύση είναι ιδωμένη μέσα από την ανθρώπινη ιδιοσυγκρασία

Η ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΣΤΟΝ ΑΛ. ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗ

Είναι ο λόγος για τη φύση, λόγος για τον κόσμο, ο λόγος για τον άνθρωπο. Στα διηγήματα...στο έργο του η περιγραφή δε σταματά απλώς τη δράση... εξ άλλου η δράση είναι ξαφνική, ακαριαία χωρίς αφηγηματική φλυαρία...ή κάποιες φορές αυτά που συμβαίνουν δεν είναι έξω από την ανθρώπινη κανονικότητα.

Ως κινηματογραφική, άρα συνεχής οπτικο- ακουστική & κιναισθητική εικόνα

Η περιγραφή αποκαλύπτει την ανθρώπινη κατάσταση

Ποιος είναι ο άνθρωπος

Οι ιδεοληψίες του

Οι φόβοι του

Οι σκέψεις του όταν παραβιάζει έναν εσωτερικό αξιακό κώδικα για διάφορους λόγους

Όταν καταφεύγει στη μεταφυσική και στη μαγεία με αμφισβητούμενο θρησκευτικό υπόβαθρο

Με δυο λόγια: πώς χτυπάει η καρδιά του

Η γλώσσα της περιγραφής: το εικαστικό βάθος που αισθητοποιεί τα νοήματα

Εικαστικές- διαπλαστικές
συνεπαγωγές και δια -
καλλιτεχνικές συναρτήσεις

Το τοπίο ως πυρηνική ψυχική κατάσταση

Υπάρχει διάλογος ανάμεσα στη γλώσσα και την εικόνα;

Οι τέχνες εκφράζουν συναίσθημα

🖼️ Η λογοτεχνία 'μιλάει' για το τοπίο. Δημιουργεί νοητική αναπαράστασή του με φαντασιακές προεκτάσεις

🖼️ Η ζωγραφική τοπίου αιχμαλωτίζει τον φυσικό κόσμο. Τον φωτίζει με σκόπιμες αποχρώσεις. Τον καθιστά ήπιο, φιλικό, αδηφάγο, τρομακτικό

🖼️ Και οι δυο απευθύνονται στο ανθρώπινο αίσθημα

🖼️ Και οι δυο μπορούν να υποθηκεύσουν το νόημα στην πρόθεση του δημιουργού

🖼️ Ανάλογα με τον τρόπο προβολής της τέχνης 'τοπίου' τα νοήματα στενεύουν

Αξιοποιώντας και τις εικαστικές φωνές δίνουμε ένα λόγο συν - ανάγνωσης κειμένων

- Η αναδημιουργία του τρόπου αντίληψης του κόσμου μέσα από οποιαδήποτε εικαστική αναπαράσταση ή δράση, δημιουργεί μια νέα εικόνα.
- Οι εικόνες αποκαλύπτουν, αποκρύπτουν ή περιπλέκουν νοήματα.
- Ο κορυφαίος θεωρητικός της τέχνης, καλλιτέχνης και ποιητής John Berger στο βραβευμένο βιβλίο του "Η εικόνα και το βλέμμα" γράφει ότι το νόημα μιας εικόνας αλλάζει ανάλογα με το περιβάλλον της.
- Οι εικόνες γίνονται γλώσσα, το νόημά τους πολλαπλασιάζεται και ο θεατής δημιουργεί νέες αφηγήσεις.

Όραση τοπίου ως διορατικότητα στα βάσανα ή στην ψυχική ευδαιμονία (οι λέξεις)

Η ψυχική διάθεση σε άυλες στιγμές μεταγράφεται σε χρώμα, φως, όγκους πραγμάτων και αναλογίες (οι εικόνες)

Ιμπρεσιονισμός (ζωγραφική)

Τέλη 19^{ου} αιώνα:

Η καλλιτεχνική ταυτότητα χειραφετείται από τον κανόνα και την ιστορική ζωγραφική με 'έξοδο' από τον κλειστό χώρο

Συνυφαίνεται με την ατομική ματιά αντί της πιστής αναπαράστασης

Δεν ζωγραφίζει το υπαρκτό αλλά μια εντύπωσή του

Ενδιαφέρεται για τη ζωγραφική υπαίθρου εστιάζοντας στο φως και στην εντύπωση των χρωμάτων, των ατμοσφαιρικών και κλιματικών αλλαγών, όχι στη μορφή στο περίγραμμα (χρωματικές αξίες)

«Αποθέτει» το συνειρμό και το συναίσθημα στον παρατηρητή αντί της καθολικής αντίληψης

Αιχμαλωτίζει τη συγκεκριμένη στιγμή της εμπειρίας φευγαλέα

Καταργεί την οπτική σαφήνεια: ο θεατής που βλέπει το έργο ανάλογα με την απόσταση και τη διάθεση, «αναμειγνύει» αυτός οπτικά τις κηλίδες του χρώματος με βάση τις ανακλάσεις των συγγενών αποχρώσεων

Κάνει εσκεμμένες παραλείψεις

Vincent van Gogh

**επιδιώκοντας την απόδοση, της ψυχικής
εντύπωσης της θέας
ενός αντικειμένου που βρίσκεται
στη φύση**

Ιμπρεσιονισμός (λογοτεχνία)

Στη λογοτεχνία, ιμπρεσιονισμός σημαίνει, γενικά, υποκειμενισμός: στόχος του συγγραφέα είναι **να μεταδώσει τα δικά του αισθήματα και εντυπώσεις**. Αποδίδει πιστά υποκειμενικές εντυπώσεις, διαθέσεις και ψυχικές καταστάσεις σε όλες τις αποχρώσεις και σκιάσεις.

Γιατί η επαλληλία ανάγνωσης της παπαδιαμαντικής γραφής με τον Ιμπρεσιονισμό;

- ➔ Η ηθογραφία σε μια περίοδο ανόδου της αστικής τάξης (νοσταλγικές παλινδρομήσεις)
- ➔ Η μεταφορά (σχήματα λόγου- επίθετα) και οι οπτικές ποιότητες επιτρέπουν την υποκειμενική ερμηνεία των αντικειμένων στην ζωγραφική επιφάνεια
- ➔ Άξονας αναφοράς: η ύπαιθρος - κυματοειδή πεδία κίνησης
- ➔ Οι ώρες της μέρας- του φωτός στο ανθρώπινο μάτι το παιχνίδισμα των αντανακλάσεων φωτός και εκείνο των ατμοσφαιρικών διακυμάνσεων πάνω στα διάφορα αντικείμενα
- ➔ Ο κόσμος γίνεται ένα σύνολο στιγμών και τυχαιοτήτων κινητικά :το γίνεθαι
- ➔ Η αφηγηματική και ρυθμική εκδίπλωση της εντύπωσης στην περιγραφή της εκάστοτε φορτισμένης στιγμής της πλοκής: Η ιμπρεσιονιστική ζωγραφική δημιουργεί ατμόσφαιρα
- ➔ Γήινο και υδάτινο στοιχείο μέσα σε μια κλιματική μεταβολή
- ➔ Νέα όραση στη φύση (κι οι δυο) δημιουργούν τους όρους για κατ' αίσθησιν εμπειρίες (η συμβιωτική σχέση ανθρώπου- φύσης)

Διδακτικός στόχος: συναισθητικές και
οπτικές ανταποκρίσεις που συσπειρώνουν &
οπτικά τα αφηγηματικά δεδομένα· να
συγκροτήσουν την υποκειμενική πρόσληψη

Αισθητηριακή γλώσσα ως ενεργή γλώσσα:
στάλα τη στάλα το νερό τρυπάει το λιθάρι ή
σταγόνες ύδατος πέτρας κοιλαίνουσι

ΤΑ ΔΑΙΜΟΝΙΑ ΣΤΟ ΡΕΜΑ

Θέμα: η απειθαρχία 10χρονου παιδιού και η περιπλάνησή του

A

άσκηση

Τα δαιμόνια στο ρέμα

Επανάληψη
λεξικής
μονάδας

Πολύπρωτο-
πολυτυπικό
σχήμα με κοινή
ετυμολογία

Κάτω, τα κράσπεδα όλης της ακτής φιλούσι με υγρά, σιαλώδη, μεθυσμένα φιλήματα, με αγρίους πόθους και με εξάλλους ορμάς, μαύρα και γαλανά τα κύματα· μέλη σειρήνων εις την επιφάνειαν και κάλλη σειρήνων, και νηρηίδων ανεκκλάλητα μυστήρια εις το βάθος.

... επί του ερήμου λόφου, ύπερθεν της θαλασσοπλήγος ακτής....

Είναι ρεαλιστικές οι περιγραφές; Είναι νατουραλιστικές;
Ξεπερνούν τη συμβατική όραση τοπίου;

Dancing Sea, Sergej Matiyenko, 1996

B

Η διπλή πρόσληψη (πώς) (διαδικασία)

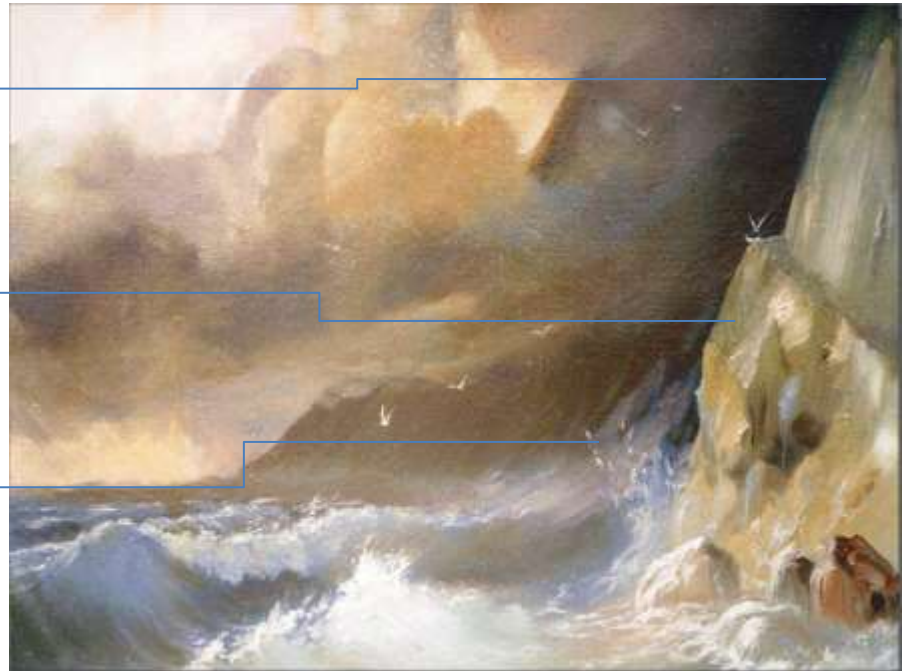
Πελώριος βράχος φράττει ἐν μέρει τὴν θέαν, κάθετος, ὄρθιος, ὡς τοῖχος.
Ἄλλοι βράχοι χθαμαλότεροι, σχιστοί, αἰχμηροί, ἄμαυροί, ὑψοῦνται, κύπτουν,
πλαγιάζουν τριγύρω.

.....Ἡ ὄφρυς τοῦ βουνοῦ καμπυλοῦται ἄνωθεν, ἐπιστέφουσα βαθεῖαν πτυχήν
τῆς γῆς, σχηματίζεται δὲ βαθυτάτη χαράδρα, κατερχομένη μέχρι τοῦ αἰγιαλοῦ.

Πελώριος βράχος φράττει ἐν μέρει τὴν
θέαν, κάθετος, ὄρθιος

...σχηματίζεται δὲ βαθυτάτη χαράδρα

... κατερχομένη μέχρι τοῦ αἰγιαλοῦ

Συσχετίσεις: Με τη συνοδεία του γλωσσικού μηνύματος περιορίζονται τα αβέβαια σημεία της πολύσημης -από τη φύση της - εικόνας (με επιλεκτική διασάφηση)

Πελώριος βράχος φράττει εν μέρει τὴν θέαν, κάθετος, ὄρθιος, ὡς τοῖχος. Ἄλλοι βράχοι χθαμαλότεροι, σχιστοί, αἰχμηροί, ἄμαυροί, ὑψοῦνται, κύπτουν, πλαγιάζουν τριγύρω.

**Καθιστά λιγότερο δυνητική
την εικόνα με μια
υποκειμενική σήμανσή της**

**Κατευθύνει τον θεατή προς την
ἀποψη του γράφοντα,
προξενώντας συγκεκριμένους
συνειρμούς στην "ανάγνωση" της
εικόνας**

**Εδραιώνεται μέσω ερμηνευτικών
και ρηματικών συμβάσεων - εκτός
εικόνας- η ψυχική κατάσταση του
ἥρωα που αθέλητα βρέθηκε εκεί.**

Διείσδυση στο κείμενο και στην εικόνα

Το κάλλος της φύσης συναιρείται με τα πάθη των ανθρώπων
συναισθήματα, βιώματα ή μνήμες. Χαρτογραφείται η ψυχή του ήρωα

Η εικόνα αποκτά υποκειμενική σήμανση

Τα σχήματα λόγου έχουν συναισθητική πρόθεση

Κάτω, τὰ κράσπεδα ὅλης τῆς ἀκτῆς
φιλοῦσι μὲ ὑγρά, σιαλώδη, μεθυσμένα
φιλήματα, μὲ ἀγρίους πόθους καὶ μὲ
ἐξάλλους ὀρμάς, μαῦρα καὶ γαλανὰ
τὰ κύματα· μέλη σειρήνων εἰς τὴν
ἐπιφάνειαν καὶ κάλλη σειρήνων, καὶ
νηρηίδων ἀνεκκλάλητα μυστήρια εἰς τὸ
βάθος.

Εἰς τὸ μέσον δύο βράχων, ἐκ τῶν
ὁποίων ὁ εἷς ἴσταται
ὑπερήφανος, ὁ ἄλλος κυρτός,
γονυπετής, ὡς ἐν σχήματι
μετανοίας, ἀρχίζει νὰ κροτῆ καὶ
νὰ ροχθῆ καὶ νὰ πλαταγῆ
ὁ καταρράκτης, ραγδαῖος πίπτων
κάτω εἰς τὴν λεκάνην, ὅπου
φαίνεται τὸ νερὸν νὰ
καταπίνεται.

....καὶ ἦτο ἀμφιλύκη φθινοπώρου
μελαγχολική.

Claude Monet

**Rock Arch West of Étretat (The Manneport),
1883, Metropolitan Museum of Art, New York**

Ρυάκι με βράχια | ελαιογραφία - 1885 - 26X34 | Νικόλαος Γύζης (Σχολή του Μονάχου)

οι κυματιστές, γραμμές του τοπίου επαναλαμβάνουν το σχήμα του στόματος και του κεφαλιού, σχεδόν σαν ηχώ της κραυγής η ποιότητα της αντήχησης

Εφώναξα όσον ηδυνάμην.

— Εδώ είμαι, ψηλά στο βράχο! Δεν ξέρω από πού να κάμω... Πού είσθε; Δεν σας βλέπω... Ελάτ' εδώ!

Έβαλα κλαυθμηράς φωνάς, άλλ' εις μάτην

Η κραυγή (Μουνκ)- μετα-ιμπρεσιονισμός

Σχηματοποιείται η εκρηκτική ανάδυση της στιγμής

Michel Adam, RiviereRouge Matouba

πλουσία χλόη πρασινίζουσα,
κοσμούσα την γην και τας
πέτρες, εις το βασίλειον αυτό
των βράχων

υπερήφανος

κυρτός/γονυπετής

...άρρητον άρωμα, ωσάν απ' όλα τα θυμάρια, τας
μυρσίνας, και τ' άγρια άνθη του βουνού, μαζευμένα εις
ένα σωρόν, μου ήρχετο εις τους μυκτήρας.

Εις το μέσον δύο βράχων, εκ των οποίων ο εις ίσταται
υπερήφανος, ο άλλος κυρτός, γονυπετής, ως εν
σχήματι μετανοίας, αρχίζει να κροτή και να ροχθή και
να πλαταγή ο καταρράκτης, ραγδαίως πίπτων κάτω εις
την λεκάνην, όπου φαίνεται το νερόν να καταπίνεται.

Άλλοι βράχοι χθαμαλώτεροι, σχιστοί, αιχμηροί,
αμαυροί, υψούνται, κύπτουν, πλαγιάζουν τριγύρω.
Από τα στήθη των τα λάσια από χλόην, κάτω εις
τους γυμνούς πόδας των, ρέει το νερόν.

ΔΙΑΠΙΣΤΩΣΗ: Δάση,
ρεματιές, δένδρα, βρύσες,
...φέρουν κάποια μυστικιστική
ενέργεια που κάνουν την πάλη
του παιδιού να βρει το δρόμο
του δύσκολη

Αισθήσεις: όραση (το βασίλειον της
φύσης), ακοή (ο καταρράκτης
κροτεί και ροχθεί), όσφρηση:
άρρητον άρωμα.

Κατ' αίσθησιν εμπειρία: αγωνία
(Έβαλα κλαυθμηράς φωνάς, αλλ'
εις μάτην)

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ: Ο ήρωας βιώνει μια άνιση αναμέτρηση με τη φύση. Δεν σταματά να αγωνίζεται -μάρτυρας της ανυπακοής του- συμπορευόμενος με μειωμένα ψυχικά αποθέματα. Κεντρικός χαρακτήρας και φύση έχουν μια επαφή σαν άνθρωπος που έχει χαθεί με άνθρωπο που τον υπονομεύει...

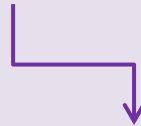
Το βουνό Sainte-Victoire, Σεζάν 1886-88

Τομή έργου

Δυο κοντινοί τόποι-δυο κόσμοι:
Θερμά-ψυχρά χρώματα

Ασφαλής vs εχθρικός τόπος

Επαν- Ερμηνεία της περιπέτειας στη φύση: Κείμενο και εικόνα

Το αγόρι θέλει να ζήσει μια δεύτερη περιπέτεια χωρίς ν' αναλογιστεί το φόβο από την πρώτη. Ξεμακραίνει από την εκκλησία και την οικογένεια με κάποιους 'φίλους'. Κοινωνικοί παράγοντες το απομακρύνουν από τα άλλα παιδιά. Στιγμές- στιγμές μένει ακίνητο μέσα στο δάσος αλλά και όταν κινείται, κινείται στα τυφλά. Το περιβάλλον γεννάει φόβο. Η απουσία ανθρώπων ή η αδυναμία του να τους πλησιάσει, οδηγούν στην μετέωρη αίσθηση της απώλειας. Η περιγραφή, ως τοπιογραφία, διοχετεύεται και μέσα στην αφηγηματική ροή. Η φύση, δηλαδή, γίνεται συμπρωταγωνιστής δημιουργώντας ένα οξύμωρο σχήμα σε μια σχέση του φαίνεσθαι (υψηλή αισθητική τοπίου) και του γίνεσθαι (της προσωπικής εμπειρίας του παιδιού). Ο συγγραφέας ζωγραφίζει τη φύση στον καμβά της ηθογραφίας σε συνάρτηση με τη μοναχική εμπειρία και ο ζωγράφος δημιουργεί την κατ' αίσθησιν εμπειρία επιτρέποντας την 'εισβολή' του ανθρώπινου ψυχισμού στο δικό του καμβά.

Ε

ΕΙΚΟΝΑ ΚΑΙ ΨΥΧΙΚΗ ΕΝΤΥΠΩΣΗ

Χρώμα, φόρμες σαν να έχουν
ψυχή μέσα τους (ανιμισμός)

Έναστρη Νύχτα, 1889, Βαν Γκογκ

**ΣΤΥΛΙΣΤΙΚΗ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ με
υπόρρητες αναφορές στο κείμενο:** το
τοπίο έχει παραμορφωθεί και έχει
μεταμορφωθεί σε ένα προσωπικό όραμα.
Αυτός ο πίνακας θα μπορούσαμε να
υποθέσουμε ότι είναι ένα τεκμήριο της
ψυχολογικής κατάστασης του δημιουργού
του.

Το κυπαρίσσι στο πρώτο πλάνο αποκτά
ζωή και φαίνεται να κινείται προς τον
ουρανό σαν σε μία κατάσταση ξαφνικής
ανάπτυξης. Ο έναστρος ουρανός έχει
μετατραπεί σε μία σκηνή κοσμογονικής
σύγκρουσης, όπου στρόβιλοι αέρα
φαίνεται να τaráσσουν την
ήρεμη νύχτα και να απειλούν το
ανύπνο κοιμισμένο χωριό από κάτω.
Όλα, και ιδίως ο ουρανός, έχουν
μεταφραστεί σε βίαιες πινελιές, η φορά
των οποίων συνεισφέρει στην αίσθηση
της αναστάτωσης που επικρατεί στην
σύνθεση.

Στροβιλισμοί τράσσουν τη νύχτα

Το κυπαρίσσι
αναπτύσσεται προς τον
ουρανό

απειλούν το
ανύποπτο
κοιμισμένο χωριό

Η φορά των
χρωμάτων
συμβάλλει στην
αίσθηση της
αναστάτωσης
(στροβιλώδης
δυναμική φυσικού
τοπίου)

Landscape On The Ile Saint Martin
[Claude Monet](#)

Διαπίστωση: δεν υπήρχε εγχάρακτο μονοπάτι: Όταν έφθασα εκεί, είδα ότι ο δρόμος πλέον εκόπτετο, κ' εγίνετο άβατος. Αδύνατον ήτο να φθάσω αντιπέραν, προς δυσμάς, εις την θέσιν του ασκητηρίου και της ξηράς κρήνης...

➔ Σχολιασμός το γίνεσθαι του παιδιού: κλιμακωτή ένταση φόβου σε κάθε αδιέξοδο. Το τοπίο γίνεται φόντο της μοναχικής περιπέτειας, με την απουσία των σημαντικών άλλων. Η ηθική γίνεται πέπλο του τοπίου

Ανάπλαση του φόβου: από την «έκλαμπρον ωραιότητα» εκείνης της τοποθεσίας στους «χθαμαλούς, αιχμηρούς, αμαυρούς, ανεμόπληκτους βράχους»

Επιλογή εικαστικού έργου: *Dancing Sea*, Sergej Matiyenko, 1996

Σχόλιο αφηγητή: Ακούγεται σαν φυσική τιμωρία.

Ο ήρωας: 10χρονο παιδί είμαι, δεν ξέρω προς τα πού να πάω.

Προσπαθώ ν' ακούσω ανθρώπινους ήχους, όταν το κύμα δεν σκάει στα βράχια. Βάζω τα δυνατά μου σ' αυτή την προσπάθεια. Το κύμα όμως ψηλώνει κάθε λεπτό, με αναστατώνει και παγώνει την ελπίδα μου. Ο ουρανός αλλάζει χρώματα στο παιχνίδι του σύννεφου με τον ήλιο. Η αισιοδοξία μου βουλιάζει. Οι γνωστές ακρογιαλιές ή το παιχνίδι στο ποτάμι δεν έχουν σχέση με τους ήχους και το πελώριο κύμα αυτού του τόπου. Φοβάμαι πως γνωστά τοπία μου είναι τώρα άγνωστα. Τα βράχια είναι ψηλά, δεν βλέπω μακριά στον ορίζοντα. Ούτε το ψηλό καμπαναριό του Αη-Γιάννη. Και για μια στιγμή νόμισα πως άκουσα τη μητέρα μου να με φωνάζει. Μάλλον όχι. Ήχοι της θάλασσας και φωνές ανθρώπων μπερδεύτηκαν σ' έναν εφιάλτη. Ο τελευταίος κεραυνός ήταν σημάδι: Θα μείνεις εδώ. 10χρονο παιδί είμαι...

Η ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ

Ο ΦΟΒΟΣ

Και επόμενον ήτο να ευρίσκοντο πολλά (στοιχειά) εις το άγριον εκείνο ρεύμα. Ο τόπος «εκρότιζε».

Ανέβαινα και ανέβαινα το ρεύμα, και ολονέν εχανόμην.

έχασα τον δρόμον

Οιονεί σκότος ηπλούτο εν μέση ημέρα, της αγνωσίας το σκότος.

Η ΑΣΦΑΛΕΙΑ

ανάμεσα εις πυκνούς φράκτας και ευώδεις λόχμας, όπου ο δρόμος γίνεται
οιονεί σκιάς τις δροσοστάλακτος

Βαθύ, άρρητον άρωμα, ωσάν απ' όλα τα θυμάρια, τας μυρσίνας, και τ' άγρια
άνθη του βουνού, μαζευμένα εις ένα σωρόν, μου ήρχετο εις τους μυκτήρας.
Πλησίον μου ίσταντο αι δύο γυναίκες, αι οποίαι από πολλού μ' εζήτουσαν

Ο τίτλος

βαθυτάτη
χαράδρα

βράχοι χθαμαλότεροι,
σχιστοί, αιχμηροί

Ο δρόμος εκόπτετο

Ο
Χαιρήμων

οιονεί σκότος-
της αγνωσίας

καταρράκτης

Κρούσματα/στοιχειά

Στοιχειά: η
άγνωστη φύση
(αδηφάγος), το μη
ευχάρακτο
μονοπάτι

Ο ρόλος των
άλλων στο
περιβάλλον / Η
παραίσηση

Γυρνώντας πίσω τις σελίδες

- Οι μαθητές δεν βλέπουν, 'διαβάζουν' τις διαφορετικές γλώσσες
- Απαντούν σε ερωτήματά τους μέσα από την παρατήρηση, τις διερωτήσεις που θέτουν και τα συναισθήματα που εγείρονται
- Προσεγγίζουν τη γλώσσα της περιγραφής ως δύναμη ανοιχτών αναπαραστάσεων
- Συσχετίζουν τις δυο γλώσσες (κείμενο- οπτικές παραστάσεις)
- Εισάγουν στο εικαστικό έργο την περιπέτεια (διήγημα)
- Απομακρύνονται από μονολιθικές ερμηνείες
- Εξοικειώνονται με τη διατροπική προσέγγιση (δύο γλώσσες)
- Αντιλαμβάνονται ότι η εικόνα μπορεί να 'παράγεται' από το λόγο και ο λόγος να 'δεσμεύεται' από την εικόνα ή το αντίστροφο
- Ενσωματώνουν την προσωπική τους εμπειρία στη μυθοπλασία και στο εικαστικό έργο
- Εργάζονται διερευνητικά και δημιουργικά

Όλα τα παραπάνω, αν δεχθούμε την παιδαγωγική άποψη της τελευταίας πενήκονταετίας ότι αυτό που μένει στη μνήμη είναι εκείνο που πρώτα βιώθηκε συναισθηματικά. Η αισθητηριακή πράξη η ίδια είναι η μνήμη. Η μνήμη θα είναι και έναυσμα της κρίσης

Αναφορές

- Τριαντάφυλλος Ευαγγελιάδης - Ευγενία-Αλεξία Μιχαήλ:** Όταν ο λόγος "ονειρεύεται" την εικόνα: Γιώργης Παυλόπουλος και Katsushika Hokusai...Ερωφίλη, 1, 2020, σσ.10-21
- ΕΚΠΑ, ΡΕΑΛΙΣΜΟΣ - ΙΜΠΡΕΣΙΟΝΙΣΜΟΣ- ΜΕΤΑΪΜΠΡΕΣΣΙΟΝΙΣΜΟΣ - ΣΥΜΒΟΛΙΣΜΟΣ**
τέλη 19^{ου} αιώνα, e-class,, [https:// e-class.uoa.gr> file.pgp.ECD239](https://e-class.uoa.gr/file.pgp.ECD239)
- Ζφό, Ολγα, Η μέθοδος «Κρίνε το έργο τέχνης, 2018, www.aspects.com**
- Κανταράκη, Σ.,** «Το φυσιολατρικό στοιχείο των διηγημάτων του Παπαδιαμάντη στην Εκ-παίδευση», στο: Πρακτικά Γ' Διεθνούς Συνεδρίου για τον Αλέξανδρο Παπαδιαμάντη, τ. 1, Σκιάθος 29 Σεπτεμβρίου - 2 Οκτωβρίου 2011, Εταιρεία Παπαδιαμαντικών Σπουδών, εκδ. Δόμος, Αθήνα 2012, σσ. 201-208
- Μαντάς Α.,** Ο τροπικός Παπαδιαμάντης. Συμβολή στη μελέτη του λόγου των παπαδιαμαντικών διηγημάτων, διδ. διατριβή στο Τμήμα Φιλολογίας Παν/μίου Αθηνών, Αθήνα 1994.
- Αλ. Παπαδιαμάντης,** Τα δαιμόνια στο ρέμα, Απαντα 3, ΔΟΜΟΣ, 1984, Πρώτη δημοσίευση, 1900
- Σωκράτης Σκαρτσής,** ΓΛΩΣΣΟΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ Β ΙΒΛΙΟΘΗΚΗ, Figura in Praesentia, Η εικονιστική φύση της γλώσσας, 2018, Αθήνα: Πατάκης, σσ. 502-509
- Αγγέλα Πιερή,** Ο Ιμπρεσιονισμός του Αισθητισμού: η αναπαράσταση (της εντύπωσης) στα νεοελληνικά αισθητιστικά έργα (τέλος 19ου-αρχή 20ού αιώνα), Μεταπτυχιακή εργασία, ΕΚΠΑ, Τμήμα Φιλολογίας, 2018
- Κ. Πλησής,** Προσεγγίσεις: Λογοτεχνικά Δοκίμια για 12 Νεοέλληνες Συγγραφείς, Αθήνα, «Αστήρ» Αλ. & Ε. Παπαδημητρίου, 1995, σσ. 77-86: 80, 84-85
- Αγγελική Τσαγρή:** Μία μελέτη της προοπτικής απεικόνισης σε ποιήματα της Νανάς Ησαΐα και της Νατάσας Χατζιδάκι: Προς μία ποιητική του εικαστικού βάθους, Ερωφίλη, 1, 2020 , σσ. 22-45.